

Please note! This is a self-archived version of the original article.

Huom! Tämä on rinnakkaistalenne.

To cite this Article / Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Rajala, T. 2018. Osaamisen tunnustamisen prosessin hahmottelua maratassa. Teoksessa Kukkonen, H. & Raudasoja, A. (toim.) Osaaminen esiin: Ammatillisen koulutuksen reformi ja osaamisperusteisuus. Tampere: Tampereen ammattikorkeakoulu, 105-110.

URL: <http://julkaisut.tamk.fi/PDF-tiedostot-web/A/23-Osaaminen-esiin.pdf>

OSAAMISEN TUNNUSTAMISEN PROSESSIN HAHMOTTELUA MARATASSA

Tiina Rajala

ABSTRAKTI

Kuvaan tässä artikkelissa sitä problematiikkaa, miten saadaan yhteinen näkemys koko Tredun hotelli-, ravintola- ja cateringalan perustutkintoalalla osaamisen tunnustamiselle ja tunnustamiselle. Laadukkaan opetuksen tärkein tavoite on tutkinnon perustason osaaminen, mikä testataan ammattiosaamisen näytöillä. Nuorelle voi olla kuitenkin kertynyt jo aiempaa osaamista tutkinnon osien ammattitaitovaatimuksiin nähden ja niiden hyödyntäminen sekä opiskelu-uran nopeuttaminen ovat tämän hetken haastavimpia tehtäviä ammatilliselle opettajalle.

Artikkelissa nostan esiin erityisesti aikaisemmin hankitun osaamisen ja suoritettujen opintojen tunnustamisen ja tunnustamisen käytänteiden parantamistarpeen. Pääallekkäiset opinnot aiheuttavat opiskelijoissa turhautumista ja motivaation puutetta. Osaamisperusteisuus ja ammatillisen koulutuksen reformi edellyttävät, että opiskelijalla on oikeus oman oppimispolun sujuvoittamiseen ja nopeuttamiseen hankitun osaamisensa perusteella. Osaamisen mittaaminen on kuitenkin osoittautunut hankalaksi, koska opettajat pohjaavat osaamisen tunnustamisen mielellään mitattaviin asioihin kuten tutkintotodistuksiin tai työkokemuksiin. Reformin tavoitteen saavuttamiseksi pitäisi osaamista pystyä mittaamaan monella eri tavalla. Opettajien toimintamalleja ja ajatuksia tulisikin vahvistaa siten, että tunnustetaan yksilöllisesti se, mistä opiskelija on oikeasti kiinnostunut ja mitä hän jo osaa.

Kehitettäessä uusia arvioinnin käytänteitä sekä osaamisen tunnustamisen ja tunnustamisen prosesseja on tärkeää pitää mielessä opiskelijoiden yksilöllisyys, mutta estää opiskelijoiden yksinäisyys tavoitteiden saavuttamisessa.

Asiasanat: Osaamisen (tunnustaminen ja) tunnustaminen, oppimispolku, yksilöllisyys

JOHDANTO

Lähdimme kehittämään hotelli-, ravintola- ja cateringalan perustutkinnossa osaamisperusteisuuden näkyväksi tekemistä hyödyntäen TUTKE- koulutusta. Koulutuskokonaisuuteen Osaamisperusteinen opetussuunnitelma sisältyi opiskelijan yksilölliset etenemistavat ja niiden mahdollistaminen. Opiskelijan omien oppimispolkujen konkreettinen kuvaaminen avaa paremmin opintojen tavoitteellista etenemistä ja helpottaa suunnittelua, mutta miten opettaja, opiskelija ja työelämän edustaja saadaan yhteiseen ymmärrykseen kuvatus oppimispolun tavoitteista ja keskeisestä osaamisesta sekä erilaisista opetusmenetelmien ja oppimisympäristöjen hyödyntämisestä? Miten huomioidaan erityisen tuen tarpeessa olevat opiskelijat? Onnistuuko erilaiset ja erikokoiset opetusryhmät opiskeltavien aiheiden mukaisesti? Saadaanko alulle malli, jonka avulla opetusta ja ohjausta voidaan kohdentaa niille opiskelijoille ja niihin tutkinnon osiin ja asioihin, joissa sitä tarvitaan eniten. Erityisesti yto- tutkinnon osien eri osa-alueiden tavoitteiden ja ammatillisten tutkinnon osien ammattitaitovaatimusten yhdistäminen auttaisi asioiden näkemistä kokonaisuutena ilman että tehdään monia irrallisia tehtäviä.

TUTKE – koulutuksen toisen osion aiheena oli Osaamisperusteinen ohjaaminen ja osaamisen arviointi ja se kohdennettiin opiskelijan yksilöllisen etenemistavan konkreettisempaan kuvaamiseen eli opiskelijan aiemmin hankitun osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen. Tätä avasimme prosessikuvauksen kautta ja pohdimme siinä sitä problematiikkaa, miten saadaan yhteinen näkemys koko Tredun hotelli-, ravintola- ja cateringalan perustutkintoalalla osaamisen tunnistamiselle ja tunnustamiselle.

Tredussa hotelli-, ravintola- ja cateringalan perustutkinnon opetusta annetaan Tampereella, Nokiolla ja Kangasalla. Opiskelijoita on yhteensä noin 700. Näin suuressa määrässä näyttäytyy myös opetuksen toteuttamisen moninaisuus. Laadukkaan opetuksen tärkein osa on tutkinnon perustason osaaminen, mikä testataan ammattiosaamisen näytöillä. Nuorelle on voinut kertyä jo aiempaa osaamista tutkinnon osien ammattitaitovaatimukseen nähden ja niiden hyödyntäminen ja opiskelu-uran nopeuttaminen ovat tämän hetken haastavampia tehtäviä ammatilliselle opettajalle. Tiedämme, että ammatti-ihmisen identiteetti rakentuu siten, että hänellä on taitoa ja tietoa teoistaan ja niiden seuraamuksista. Kysymys on siitä, miten tämä koulutuksen aikana varmistetaan? Harvoin opiskelijalta vaadittu osaaminen koostuu pelkästään käytännön tekemisen kautta hankittuna osaamisena vaan siihen liittyy kiinteästi myös teoreettista tietoa käsitteistä ja malleista sekä opiskelijan omasta osaamisesta hallita ja säädellä omaa toimintaansa. (Happo & Lehtelä 2015.) Huolena osaamisen tunnistamisessa on tästä syystä työpaikoilla tapahtuvassa oppimisessa tehtävien yksipuolisuus, sillä se ei takaa tutkinnon perusteiden mukaista ammattitaitoa. Ammatillisen koulutuksen uudistuminen ohjaa aikuiset ja peruskoulunsa päättäneet opiskelemaan jatkossa samoissa ryhmissä, missä yksilölliset tarpeet ja työllistyminen nousevat keskiöön. Ammattiin opiskeltaessa näyttää yhä enemmän korostuvan opiskelijan itsenäinen ohjautuminen omien toiveiden mukaiseen tutkinnon osien kokonaisuuteen. Pysykö kokonaisuus ja tutkinnon tavoite keskiössä?

Opiskelijan aikaisemmin hankittu osaaminen eli tarvittavan ammattitaidon hankkiminen arvioidaan osaamisen tunnustamisella joko osoitetun tai saavutetun osaamisen perusteella. Osaamisperusteisuuden yksi perusajatus on, että osaaminen on osaamista hankkimistavasta riippumatta. Osaamisen tunnustaminen on osa opiskelijan arviointia ja sitä koskevat samat säädökset kuin muutakin opiskelijan arviointia ja sitä ei voi delegoida muulle henkilöstölle, vaan kyseessä olevan opettajan tulee päättää osaamisen vastaavuudesta. Oppiminen voi olla formaalia (koulujärjestelmän piirissä tapahtuvaa oppimista), nonformaalia (epävirallista, suunniteltua ja organisoitua koulujärjestelmän ulkopuolella tapahtuvaa oppimista) tai informaalista (suunnittelematonta arkioppimista tai itseopiskelua). Pääsääntöisesti tunnistettava ja tunnustettava osaaminen on tutkinnossamme todennäköisemmin hankittu aikaisemmilla ammatillisilla opinnoilla, aikaisemmilla tutkinnoilla tai työkokemuksella. Arkioppimisen, harastus- tai järjestötoiminnan perusteella hankittua osaamista tunnustetaan erittäin vähän. Dokumentoinnissa tunnistaminen tehdään tutkintotodistuksen, työtodistuksen tai pätevyyden tunnustavan asiakirjan perusteella. (Haltia 2011.)

OSAAMISEN TUNNISTAMISEN JA TUNNUSTAMISEN PROSESSI

Edellä kuvattuihin TUTKE-koulutusten aikana hankittuihin perustietoihin ja ideoihin pohjautuen kehittelimme osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessikuvauksen seuraavasti:

KAAVIO 1. OSAAMISEN TUNNUSTAMISEN PROSESSI

1. Aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustamisen mahdollisuudet	<ul style="list-style-type: none">Opinto-ohjaaja, ryhmänohjaaja ja tutkinnon osaa opettava opettaja kertovat perusteet osaamisen tunnustamiselle ja tunnustamiselle.
2. Opiskelija hakee osaamisen tunnustamista	<ul style="list-style-type: none">Opiskelija esittää vaadittavat dokumentit tutkinnon osasta vastaavalle Maratan ops-työryhmälle (esim a la carte-työryhmä) 4 viikkoa ennen tutkinnon osan opetuksen alkue:<ul style="list-style-type: none">- Työtodistus, jossa yksilöidyt tehtävät- Itsearviointi oppimisen kriteeristöllä- Todistus opinnoista- Todistus erillisistä pätevyyksistä (esim. Hygieniosaamistodistus, EA1, anniskelupassi)
3. Opiskelija täyttää osaamisen tunnustamisen lomakkeen wilmassa eli käynnistää prosessin	<ul style="list-style-type: none">Prosessi: Wilma eHops välilehti, valitse tutkinnon osa, osaamisen tunnustaminen, luo uusi, täytä lomake. Lomakkeessa tulee olla kenttä, mihin opiskelija lisää opettajan kenelle hakemus osoitetaan.
4. Tutkinnon osasta vastaava työryhmä kokoontuu	<ul style="list-style-type: none">Työryhmä valitsee keskuudestaan puheenjohtajan, joka koollekutsuu ryhmän.Työryhmä tarkastelee opiskelijan toimittamat dokumentit ja vertaa niitä tutkinnon osan tavoitteisiin, osaamisen arviointikriteeristöön sekä ammattitaitovaatimuksiin.Varmistaa aiemmin hankitun osaamisen ajantasaisuuden (onko osaamista ylläpidetty, onko ala muuttunut radikaalisti).Tarvittaessa hankkivat lisäselvityksen osaamisen ajantasaisuudesta: tehtävät, haastattelu, näyttö.Esittävät osaamisen tunnustamista.
5. Päätös osaamisen tunnustamisesta	

Teimme ehdotuksen, että jokaiselle tutkinnon osalle olisi vastuutiimi ja sitä kautta yhteinen näkemys tutkinnon osan osaamisvaateista koko matkailu-, ravitsemus- ja talousalallamme. Itse prosessin tekninen toteutus Wilmassa otettiin käyttöön ja siihen liittyvä toimintaohje oli tarpeen. Opiskelijan kyky reflektoida ja sanoittaa osaamistaan pohditutti ja siksi opiskelijoita kannustetaan dokumentoimaan omaa oppimistaan ja osaamistaan sovituin välinein ja menetelmin koko oppimisen aikana. Opiskelijalla on käytössään tutkinnon osien ammattitaitovaatimukset, tutkinnon osiin laaditut miellekartat sekä arviointikriteeristö. Opettajien perehdyttäminen ja tietotekninen tuki päätettiin tehdä siten, että opettajat perehdytetään tiimeittäin ja tehdään yksi yhteinen ohjausmateriaali, jota käytettäisiin sekä tiedottamisessa että ohjaamisessa.

JOHTOPÄÄTÖKSIÄ JA SUOSITUKSIA

Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessin hahmottelu Maratassa lähti liikkeelle todellisesta tarpeesta selkeyttää toimintatavat ja varmistaa yhtenäinen ja tasapuolinen arviointi opiskelijoiden kesken. Tavoitteiden osalta oli helppo löytää kriittisimmät kohdat. Laajempi tiedonkeruu opettajien kokemuksista osaamisen tunnistamisesta ja tunnustamisesta jäi aikatauluhaasteiden vuoksi mielpiteiden, havaintojen, ideoiden ja ennakoitien varaan. Ammatillisen koulutuksen reformissa korostuu oppilaitoksen prosessien päivityksen tärkeys ja erityisesti opettajien näkökulmasta osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen suhteessa opiskelijoiden ikä- ja kokemuslaajuuteen asetti kehittämispaineita yksilöllisten polkujen joustavuudelle osaamisen tunnistamisen näkökulmasta.

Tuotettu prosessikuvaus ja sen vaikutukset arviointityöhön tullaan arvioimaan tiimeittäin lukuvuoden aikana. Prosessi jatkuu ja asioiden toiminnan tasolle vieminen on edelleen menossa eteenpäin sitä myöden, kun osaamisen tunnistamista käytännössä tehdään. Omat haasteensa tuo Wilma, Primus-kouluhallintojärjestelmän www-käyttöliittymä. Kehittämistyö on meneillään myös ohjelmiston ylläpitäjällä vastata järjestelmän tekniseen toimivuuteen tarpeitamme ajatellen.

Pohdittavaksi jäi edelleen opiskelijoiden tasavertaisen kohtelun varmistaminen yksilöllisyyden korostuessa. Opettajuuden muutos vaatii paljon asennetyötä, kun vastuu opiskelijan osaamiskokonaisuudesta lisääntyy. Yksilölliset ratkaisut lisääntyvät reformin myötä, mutta opiskelu ei saa olla yksinäistä. Joustavuus tuo mahdollisuuksia valita yksilöllisesti erilaisia oppisisältöjä, jotka kohdentuvat opiskelijaan itseensä ja työpaikan tarvitsemaan osaamiseen. (OPH 2017.)

LÄHTEET:

Haltia, P. 2011. Toimivaan osaamisperustaisuuteen. Ammattikasvatuksen aikakauskirja 13 (4), 57–67. https://akakk.fi/wp-content/uploads/Aikak_2011_4_lehti.pdf. Luettu 6.10.2017.

Happo, I & Lehtelä, P-L. 2015. Osaamisen osoittaminen – praktista toimintaa ja syvällistä ajattelua. http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/88460/www_oamk_fi_epooki_2015_8.pdf;jsessionid=A-550C078A58EAB26159857FCCD7B1236?sequence=1. Luettu 7.10.2017.

OPH. 2017. Ammatillisen koulutuksen reformi – tehdään se yhdessä! http://www.oph.fi/reformintuki/103/o/ammattillisen_koulutuksen_reformi_tehdaan_se_yhdessa. Luettu 10.10.2017.